

Рецензия

на дисертационен труд на гл.асистент Надя Велева
**на тема „Състояние и тенденции на пазара
на труда на медицинските сестри в България”**
за придобиване на образователна и научна степен „доктор”

Рецензент: доц. Д-р Невяна Фесчиева

На основание на Заповед N 2009 от 01.10.2013 г. на Ректора на МУ-Плевен съм определена за член на Научното жури по процедура за защита на дисертационен труд на Надя Руменова Велева за придобиване на образователна и научна степен „доктор” в област на висшето образование: 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление: 7.4. Обществено здраве, научна специалност: Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията. На първото неприсъствено заседание на Научното жури съм определена да представя рецензия за дисертационния труд на Надя Велева, докторант на самостоятелна подготовка към Катедра „Медицинска етика, управление на здравните грижи и информационни технологии”.

Кратки данни за докторантката. Надя Велева е родена на 21.05.1976 г. През 2002 г. се дипломира като магистър по международни икономически отношения в УНСС. От 2003 г. е асистент, старши и главен асистент в Катедра „Медицинска етика, управление на здравните грижи и информационните технологии” при ФОЗ на МУ-Плевен. Има придобита специалността по „Икономика на здравеопазването” (2006) и от 2010 г. специализира „Медицинска информатика и здравен мениджмънт”. От началото на академичната си кариера Надя Велева разширява и задълбочава своите знания чрез поредица квалификационни курсове в няколко области: медицинска педагогика, методология на научно-изследователската работа, общественото здраве. Между тях са два

международни: лятно училище в Берлин „Публикуване в сферата на Общественото здраве” (2011), съвместно с Брюкселския Свободен университет, Белгия „Нов подход в превенцията и лечението на злоупотребата с наркотици” (2006) и съвместно с Университета в Измир, Турция „Измерения на трудовата медицина в ерата на глобализацията” (2009). Владее отлично английски и средно - немски и испански.

Оценка на дисертационния труд. Дисертационният труд е представен и структуриран във вид отговарящ на изискванията, съдържа 145 стандартни машинописни страници, 43 фигури, 12 таблици и 4 приложения.

По тематика. Проблемите с човешките ресурси в здравеопазването бяха признати през последното десетилетие от СЗО като кризисни, а осигуряването на здравните системи с медицински сестри- като изискващо спешни мерки. В България съществува изключително висока обществена тревожност относно силно изразените емиграционни потоци от медицински сестри. На този фон, всяка стъпка в научно отношение, която цели изясняване на ситуацията с медицинските сестри трябва да бъде посрещната много добре.

Липсата на задълбочени проучвания върху състоянието на пазара на труда на медицинските сестри в България, прави представения дисертационен труд **изключително актуален**. Заплахата от намаление на броя на медицинските сестри в българската здравна система реално е голяма, но изясняването на нейния мащаб и движещи сили е необходимо както за опознаване на проблема, така и за предприемане на адекватни решения.

По постановка на изследването. Целта на труда е адекватна на обществените и научни потребности: „проучване и анализ на пазара на труда на медицинските сестри в България, да се установи действителното

му състояние, да се очертаят главните тенденции, основните проблеми и да се предложат стратегии за развитието на сестринската работна сила(СРС)”

Г-жа Надя Велева разработва целите , задачите и методологията на проучването си въз основа на един много обоснован, широкообхватен **литературен обзор**. Той обхваща 189 литературни източници, от които 75 на кирилица и 114 на латиница. Авторката много сполучливо е озаглавила обзора: „Пазарът на труда на медицинските сестри като социален феномен”, защото само поставянето на проблема в социалния контекст може да доведе до изясняване на причините и последствията на това явление. Подробно са разгледани факторите от страна на търсенето, на предлагането, както и теоретични и методологични подходи за определяне на бъдещите потребности от сестринска работна сила. Надя Велева показва ерудиция, професионална компетентност и умения за анализ и обобщения. Несъмнено, нейният литературен обзор представлява първо по рода си теоретично изследване на проблема, което ще бъде полезно на изследователи, политици и професионалисти.

Задачите са детайлизирани за цялостно разрешаване на поставената цел. Между тях са: проучване на факторите- субективни и обективни, влияещи върху търсенето и предлагането на СРС и разкриване на закономерностите на пазара на труда; проучване на процеса на подготовка, разпределение и използване на медицинските сестри; икономическа оценка на разходите/цената за обучение и трудови възнаграждения; проучване мнението на медицинските сестри относно проблемите и перспективите на пазара на СРС възможните източници на информация за състоянието и динамиката на СРС; разработване на динамичен симулационен модел за прогнозиране на търсенето и предлагането на медицински сестри, който може да бъде използван за оценка на различни политически сценарии в контекста на планиране на работната сила в здравеопазването. Като крайна задача е посочена

разработката на препоръки за политически и управленски мерки, насочени към преодоляване на проблемите на сестринската работна сила, възникващи при възможни бъдещи сценарии. Формулираните изследователска и работни хипотези показват възможностите на докторантката да поставя изследователски въпроси и да търси разрешаването им.

Методологията на изследването, комплексно социално-икономическо, е насочена към разрешаване на поставените цел и задачи и включва богатство на източници и методи: документален (анализирани са множество официални документи на държавни институции, съсловни и неправителствени организации, интернет сайтове), социологически анкети и интервюта, икономически, математико-статистически и други методи. Докторантката е разработила два подходящи инструментариума за проучване проблемите на пазара на СРС и на професионалната реализация на дипломираните и обучаващите се медицински сестри.

Проучването е проведено в четири етапа: първи-разкриване обективните и субективни фактори, влияещи върху състоянието и тенденциите на пазара на СРС; втори- построяване модела на връзките - динамичен симулационен модел на пазара на СРС; трети- провеждане на ненатурален експеримент със собствен стимулатор; четвърти- интерпретация на резултатите от симулиране на модела и разработване на препоръки.

Добрата постановка на научното изследване, включително изследваните лица (337 медицински сестри) и приложените методи, гарантира валидността на получените резултати.

Резултатите представляват значително богатство по разнообразие, дълбочина и по възможност за изграждане на здравно-политически решения.

Значим принос на работата на г-жа Велева е разкриването на тенденциите в търсенето и предлагането на СРС в България и ролята на определящите ги фактори. Установени са неравновесията в СРС- по работни места (все още у нас болничните заведения са най-голям работодател на медицинските сестри-61,4%), по възраст (средната възраст на медицинските сестри в РБ е 49 г., една от най-високите в Европа), по осигуреност (44 мед. сестри на 10000 души, по която България е на 55-то място); по територии (голям дефицит в отдалечените и труднодостъпни райони); неблагоприятно е съотношението сестри/ лекари- 1:1.

За първи път е поставена като задача на научно проучване напускането и включване в работната сестринска сила, част от мобилността на медицинските сестри. Като най-важни причини за напускане на работа докторантката установява ниското трудово възнаграждение, голямото работно натоварване, лошите условия на труд. Тя заключава, че заплащането на медицинските сестри не изпълнява нито една от трите функции: възмездяваща, мотивираща и стабилизираща. Установена е силна корелационна зависимост между ниското възнаграждение и неудовлетвореността от работата, напускане на професията и усещането за подценяване на сестринското съсловие. Общо е налице трайно намаляване привлекателността на здравните грижи като кариерен избор на младите хора. Към неблагоприятните фактори се добавя и липсата на обвързаност между образователно-квалификационната степен и трудовото възнаграждение, което в период на реформиране на сестринското образование и интензивно включване на сестрите в надграждащи обучения, придобива по-голямо значение. Разгледани са причините и последиците на емиграцията на медицинските сестри. Въз основа на макро – и микроикономически анализ тя въвежда и обсъжда феномена „недостиг, породен от лимитирано финансиране”.

Резултатите от ненатуралния експеримент с разработения динамичен симулационен модел разкриват възможности за по-широко приложение.

Оценка на приносите. Дисертационният труд обогатява науката с нови знания относно съвременната ситуация и тенденции на развитие на пазара на СРС в България в период на икономическа трансформация. Установен и анализиран е феноменът „недостиг, породен от лимитираното финансиране” като фактор за нарушеното равновесие във функциониране на пазара на СРС. Критичният анализ на световните тенденции в пазара на СРС и методология и проблеми на планиране на човешките ресурси в здравеопазването е теоретично изследване с приносен характер. Представлявайки първо по рода си комплексно проучване на пазара на СРС, рецензираният труд съдържа значими приноси от методологичен характер- разработени са оригинални въпросници, ориентирани към специалистите по здравни грижи; разработен е оригинален динамичен симулационен модел на търсенето и предлагането на медицинските сестри, чрез който могат успешно да се осигурят надеждни дългосрочни прогнози.

Богатството на изводи е основа на препоръки за развитие на медицинските сестри като важен елемент от човешките ресурси в здравеопазването по следните приоритети: образование, регулиране, финансови инициативи и професионална подкрепа. Препоръките са добре формулирани и имат адекватни адресати.

Основни части от труда са представени в 4 пълнотекстови **публикации** в авторитетни български списания и сборници и на две конференции с отпечатани резюмета.

Критични бележки отправих по време на предзащита и установявам, че са взети предвид.

Лични впечатления. Познавам Надя Велева от изявите ѝ на конференции с много добре представени научни доклади и съобщения.

Мнението си за качествената ѝ научна работа затвърдих в хода на рецензирането на дисертацията ѝ.

Заключение. Представеният труд представлява оригинална научна разработка, която е на актуална, обществено чувствителна тема. Разработен е на много добро методично ниво. Разкрити и доказани са редица зависимости, някои от които са нови факти, други имат потвърдителен характер, но са представени сполучливи обяснителни хипотези. Получените резултати имат значителен потенциал както в научно отношение - откриват поле за нови изследвания, така и в сферата на управлението. Докторантката е доказала категорично своите умения да провежда самостоятелна научна работа, да формулира и доказва изследователски хипотези. Дисертационният труд напълно покрива критериите за образователна и научна степен „доктор”. Поради това заявявам своето положително отношение и призовавам всички членове на Научното жури да гласуват положително за присъждане на научната и образователна степен „доктор” на гл. асистент **Надя Руменова Велева.**

Рецензент:

Доц. д-р Невяна Фесчиева, дм